

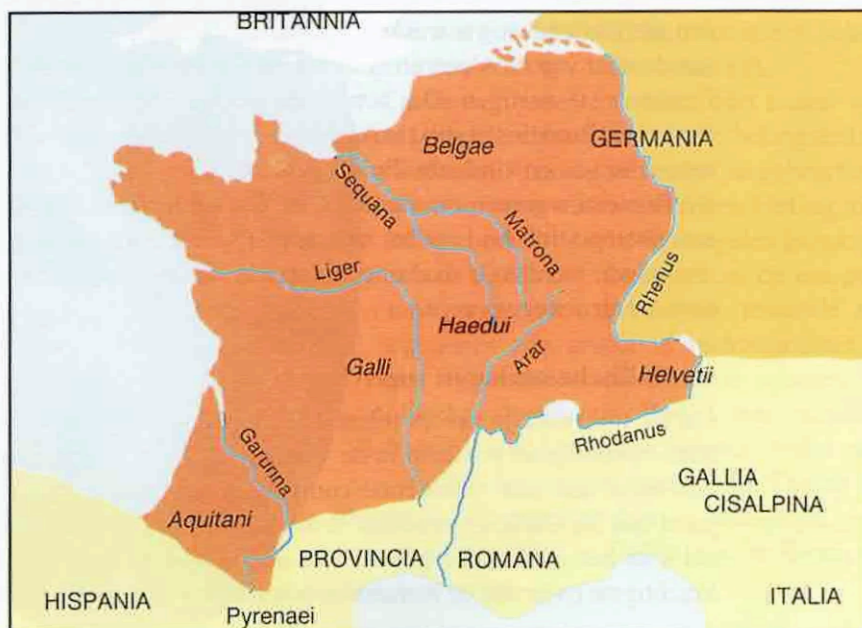
8 Caesar en de Gallische oorlog

Zie, voordat je aan dit hoofdstuk begint, *Hulpboek* pag. 8, 'Zelfstandig werken met Caesar',

De Latijnse teksten van hoofdstuk 8 en 9 zijn ontleend aan een boek van de Romeinse staatsman en generaal Gaius Iulius Caesar (100-44 v. Chr.) over de oorlog die hij van 58-52 v. Chr. gevoerd heeft in Gallië, ongeveer het gebied van het huidige Frankrijk en België. Deze oorlog had de Romeinse bezetting van dat gebied tot resultaat. Ook Nederland tot aan de Rijn ging deel uitmaken van het Romeinse Rijk.

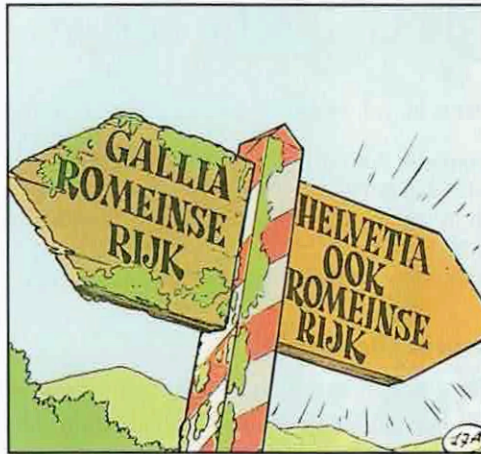
Caesar 'beroemdste Romein aller tijden'

De verovering van Gallië was van ingrijpende betekenis voor West-Europa. Dit gebied bleef ongeveer 500 jaar onder Romeinse heerschappij. Het 'verromeinste' in die tijd volledig. Met een mooi woord noemen we dat proces *romanisatie*. Niet alleen Romeinse wetten, gebruiken en ideeën, maar ook de taal van de Romeinen drongen in het westen door en werden in het westerse cultuuroed opgenomen. Caesar stond aan de wieg van deze romanisatie en vestigde daarmee voorgoed zijn naam in de Europese geschiedenis. De titel 'keizer' en die van de vroegere Russische vorsten 'tjaar' zijn rechtstreeks van zijn naam afgeleid. De Franse veldheer en keizer Napoleon droeg op zijn veldtochten Caesars boek altijd bij zich. "Als er één kandidaat is voor de titel 'beroemdste Romein aller tijden', dan is het wel Gaius Iulius Caesar", aldus een Nederlandse vertaler van Caesars boek.

8.2 Gallië ten tijde van Caesar.
Sequana = Seine
Matrona = Marne
Liger = Loire
Garunna = Garonne
Arar = Saône.

8.3 Een grapje uit Asterix en de Helvetiërs.

Caesar leverde een prestatie van militair en politiek gewicht, maar de medaille had ook een keerzijde. De verovering van Gallië ging gepaard met enorm veel leed voor de inheemse bevolking. Caesars legers plunderden de Gallische streken. Romeinse bevelhebbers verrijkten zich op een schandalige wijze, ook Caesar liet zich daarbij niet onbetuigd. Vele duizenden Galliërs sleten hun verdere leven als slaaf in Romeinse dienst. Tallozen verloren het leven in hun strijd tegen de bezetters.

De aanleiding tot de Gallische oorlog

De Rhônevallei in het zuiden van Frankrijk was al omstreeks 100 v. Chr. onder Romeinse controle gebracht. Dit gebied stond bekend als *Provincia*, een Latijns woord dat ambtsgebied betekent (zie het kaartje op pag. 71). De huidige Franse naam van dit gebied 'Provence' is daarvan afgeleid. Van hieruit zette Caesar de verovering van het Gallische binnenland in.

Een directe aanleiding voor Romeins ingrijpen in Gallië werd geboden toen de Helvetiërs, die woonden in het gebied van het huidige Zwitserland, het plan hadden uit hun land weg te trekken. Ze waren niet tevreden met hun barre woongebied aan de voet van de Alpen en besloten zich in Frankrijk, in de buurt van het huidige Bordeaux, te vestigen. Dat betekende gevaar voor de Romeinse *Provincia*. Ondanks een Romeins verbod trokken meer dan driehonderdduizend Helvetiërs, mannen, vrouwen en kinderen, Frankrijk binnen.

De Romeinen grepen onmiddellijk in. Caesar bevond zich nog in Rome, maar in een ijtempo trok hij naar het noorden en bereikte na een week Genève. In de slag die volgde werd zo'n slachting aangericht, dat de Helvetiërs bijna van de aardbodem werden weggevaagd.

De Gallische oorlog in vogelvlucht

Caesar trok, na zijn succes tegen de Helvetiërs, het gebied van de Belgen binnen, alles vernietigend wat hem in de weg stond. Voortdurend greep hij lokale opstanden en al dan niet vermeende complotten aan voor vervolgacties. Al na enkele jaren had hij Gallië grotendeels veroverd. Caesar ging echter door en waagde zich zelfs in het onbekende gebied van de Germanen over de Rijn, de grootste en krachtigste rivier die de Romeinen ooit hadden gezien. De Germanen voelden zich

daarachter veilig, maar tot hun ontzetting slaagde Caesar erin binnen tien dagen een brug te bouwen. Een knap staaltje van Romeinse ingenieurskunst. Caesar voerde zijn leger over de brug. De Germanen vluchtten in paniek. Caesar waagde zich echter niet verder het Germaanse land in. Na enkele weken al trok hij zich weer terug, de brug over de Rijn achter zich vernietigend. Misschien was de hele expeditie alleen maar bedoeld geweest als een propaganda- en intimidatiestunt.

Caesar waagde ook de oversteek naar Brittannië, maar was daar niet zo succesvol. Hij versloeg weliswaar enkele Britse stammen, maar hij leed ook nederlagen. Caesar trok zich toen weer terug op het Gallische vasteland. De Romeinse heerschappij in Brittannië werd pas zo'n 100 jaar later duurzaam gevestigd.

In Gallië ging het ook niet altijd van een leien dakje voor Caesar. De Galliërs legden zich niet zonder meer neer bij de Romeinse overheersing. Bovendien had Caesar vaak te maken met geduchte tegenstanders die op militair gebied van de Romeinen veel hadden geleerd. Met twee van Caesars tegenstanders, *Ambiorix* en *Dumnorix*, maken we kennis in de Latijnse teksten van dit boek.

Caesars *De Bello Gallico*

Caesar heeft zijn Gallische oorlogshandelingen, zoals in de inleiding is gezegd, te boek gesteld. Hij noemde het werk *Commentarii De Bello Gallico*. Het omvat zeven delen – ook wel boeken genoemd – over de gebeurtenissen in de jaren 58-52 v. Chr. Elk boek omvat het verslag van één oorlogsjaar. Het is het enige werk in de Oudheid, waarin een bekend politicus zélf zijn daden beschrijft.

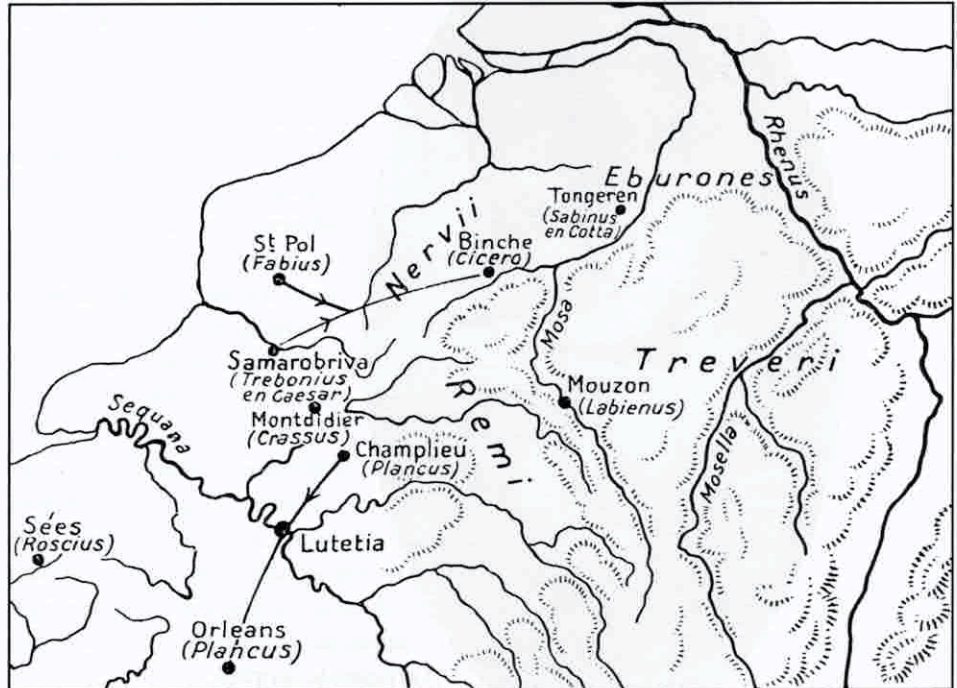
Caesar beschreef zijn daden niet zozeer vanuit een literaire of historische belangstelling, omdat hij zo graag schreef of de gebeurtenissen voor later wilde vastleggen. Het lag meer in zijn bedoeling zijn maatregelen en successen in Gallië aan het thuisfront op een positieve wijze over te brengen, teneinde zich tegenover zijn critici te rechtvaardigen en zijn tegenstanders de mond te snoeren. De politieke situatie in Rome was namelijk behoorlijk instabiel. Verschillende sterke mannen streden daar om de macht. Ook Caesar was daarop uit. Hij vond het daarom belangrijk, gedurende de jaren dat hij in Gallië was, in Rome niet vergeten te worden.

8.4 Caesar schrijft *De Bello Gallico*. Fresco geschilderd door Giorgio Vasari op het plafond van het Palazzo Vecchio te Florence (ca. 1550).

De bedoeling van Caesars werk is duidelijk, maar roept ook direct een vraag op. Is Caesar wel objectief in zijn verslaggeving? *Commentarii* betekent rapporten of verslagen. Deze titel wijst erop dat Caesar inderdaad de indruk wil wekken een objectief verslag van de gebeurtenissen te geven: *Commentarii* in plaats van bijvoorbeeld *Historia*, zoals dat in die tijd gebruikelijk was. Maar hoeveel waarde kun je aan die objectiviteit en aan de historische betrouwbaarheid hechten, gezien de propagandistische bedoelingen van zijn werk? Caesar laat zorgvuldig alles weg wat zou kunnen verwijzen naar zijn politieke of persoonlijke motieven. Hij stelt al zijn acties voor als militair noodzakelijk ter verdediging van de Romeinse belangen. Allerlei gebeurtenissen die het beeld van Caesar in een ander daglicht zouden kunnen stellen, zoals massale slachtingen, eigen verrijking en pijnlijke nederlagen, worden verdoezeld of verzwegen. Dat werpt een ander licht op Caesars vermeende objectiviteit. Maar hoe dan ook, Caesar laat zich in ieder geval wel zien als iemand die de kunst van het vertellen verstaat. Hij is een verteller, die zijn lezers heel uitgekookt weet te beïnvloeden.

Bij de behandeling van de teksten die in dit boek uit het werk van Caesar zijn opgenomen, is de kwestie van de objectiviteit en betrouwbaarheid een belangrijk uitgangspunt: op welke manier bespeelt Caesar zijn Romeinse lezers, onder het mom van objectieve verslaggeving?

8.5 Kaartje met de plaatsen waar de winterkwartieren lagen. Lutetia is het huidige Parijs. Caesars kamp lag bij Samarobriva (het huidige Amiens). De afstand tussen Lutetia en Samarobriva is ca. 75 km.

9 Ambiorix, een geduchte tegenstander van Caesar

Lees voordat je gaat vertalen uit het *Hulpboek* 'Aan de gebruiker', pag. 5-6 en 'Werkwijze', pag. 23-4.

Oriëntatie op het hele verhaal

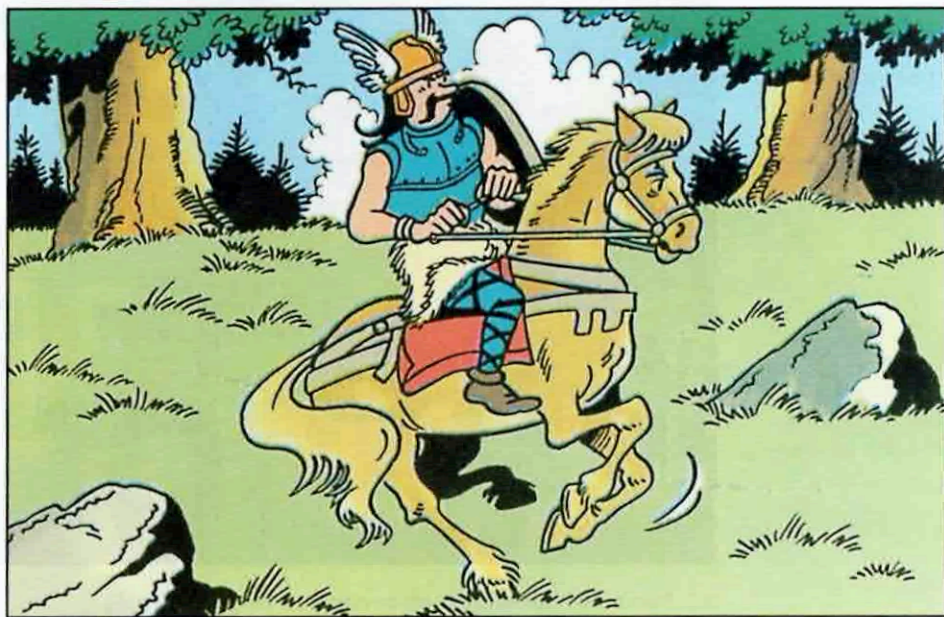
Voordat je met het vertalen van de afzonderlijke teksten begint, oriënteer je je op het hele verhaal. Je gaat daarbij als volgt te werk.

- 1 Lees aandachtig de titel van dit verhaal en de inleiding.
- 2 Blader het verhaal vervolgens door en lees de titels bij de afzonderlijke teksten.
- 3 Probeer op grond van de titels van de afzonderlijke teksten de globale lijn van het verhaal vast te stellen.

Inleiding

Caesar had binnen enkele jaren belangrijke successen in Gallië behaald. De gebeurtenissen die in de herfst van het jaar 54 v. Chr. plaatsvonden – het vijfde jaar van de Gallische oorlog – maakten echter duidelijk dat de onderwerping van enkele stammen nog niet de onderwerping van heel Gallië betekende. Dat bleek uit het optreden van de Gallische vorst *Ambiorix*.

Er ontstond een uiterst gevaarlijke situatie voor de Romeinen toen deze Ambiorix, leider van de Eburonen, een Belgische stam aan de Maas in de omgeving van Maastricht, de strijd tegen de Romeinen opnam. De situatie was de volgende. De Romeinse troepen hadden in Noord-Frankrijk en België op verschillende plaatsen de winterkwartieren

9.1 In een van de bekende stripverhalen over Suske en Wiske, *Lambiorix*, treedt Lambiek op als de Gallische vorst Ambiorix.

betrokken (zie afb. 8.5). De Eburonen wisten een Romeins leger uit hun winterkwartier bij Tongeren weg te lokken. Een volledig legioen en vijf cohorten, minstens 6000 soldaten, werden vervolgens door de Eburonen in één slag vernietigend verslagen. Het was het zwaarste verlies dat Caesar ooit in Gallië geleden heeft.

De gevolgen van deze nederlaag waren, militair gezien, nog erger dan de nederlaag zelf. Aan de ene kant had de faam van onoverwinnelijkheid die de Romeinen genoten, een flinke deuk gekregen en aan de andere kant groeide bij de Galliërs de hoop op succes in geval van een opstand. De Romeinen konden zich geen tweede debacle veroorloven! Toch leek alles hierop aan te sturen.

9.2 Standbeeld van Ambiorix op de markt van Tongeren (België).

1 Snelle actie van Ambiorix tegen de Romeinen

Oriëntatie op de inhoud

- 1 Beantwoord de volgende vragen over de inleiding:
 - a Wie was Ambiorix?
 - b Wat had hij de Romeinen aangedaan?
 - c Wat was het gevolg daarvan voor de Romeinen?
- 2 De titel geeft aan dat Ambiorix verdere actie onderneemt. Wat zou een verstandige zet van hem zijn om het de Romeinen nog moeilijker te maken?

(1) Hac victoria sublatus Ambiorix statim cum equitatu in Atuaticos, qui erant eius regno finitimi, proficiscitur; neque noctem neque diem intermittit, peditatumque se subsequi iubet. (2) Re demonstrata Atuaticisque concitatis postero die in Nervios pervenit hortaturque, ne se in perpetuum liberandi atque ulciscendi Romanos pro iis, quas acceperint, iniuriis occasionem dimittant. Interfectos esse legatos duos magnamque partem exercitus interisse demonstrat; nihil esse negotii subito oppressam legionem, quae cum Cicerone hiemet, interfici. Se ad eam rem profitetur adiutorem. Facile hac oratione Nervii persuadet.

Reflectie op vorm en inhoud

- 3 a Vergelijk de inhoud van de tekst met je antwoord op vraag 2.
 - b Noem twee kenmerken van de strategie van Ambiorix.
- 4 Geef aan hoe Caesar het snelle optreden van Ambiorix tot uitdrukking heeft gebracht? Let daarbij op woordkeus en zinsbouw.
- 5 Geef de drie argumenten die Ambiorix gebruikt om de Nervii over te halen, kort weer.
- 6 Of Ambiorix inderdaad zo beslist en snel is opgetreden, is niet zeker. Het is mogelijk dat Caesar alleen maar die indruk aan zijn Romeinse lezers heeft willen overbrengen. Wat zou de bedoeling van Caesar daarvan kunnen zijn?

9.3/4 Reconstructie van Caesars blokkadewerken om de stad Alesia in Frankrijk. Twee vijf meter diepe greppels die een circuit vormden van 16 kilometer rond de stad, moesten aanvallen van buitenaf voorkomen, als de Romeinen met de hoofdwerken bezig waren. Voor de greppels werd een haag van puntige takken geplaatst. Vóór deze haag werden nog eens houten palen in de grond geslagen, voorzien van ijzeren punten. Alleen de ijzeren punt stak boven de grond uit. De aarde uit de greppels werd opgeworpen tot een wal. Hier bovenop plaatsten de Romeinen een palissade met om de 25 meter een toren. Puntige stokken werden in horizontale richting in de wal geslagen.

2 De Galliërs vallen het Romeinse kamp aan

Oriëntatie op de inhoud

- 1 Deze tekst sluit direct aan op Tekst 1. Vertaal de eerste zin van Tekst 2. Wie zijn het subject?
- 2 Wat zouden de Romeinen in het kamp kunnen ondernemen, nu ze geconfronteerd worden met een plotselinge aanval van de Galliërs?

(1) Itaque de improvise ad Ciceronis hiberna advolant et legionem oppugnare incipiunt. (2) Nostris celeriter ad arma concurrunt, vallum conscendunt. Aegre is dies sustentatur, quod omnem spem hostes in celeritate ponebant atque hanc adepti victoriam in perpetuum se futuros esse victores confidebant. (3) Mittuntur ad Caesarem confestim a Cicerone litterae magnis propositis praemiis, si pertulissent; obsessis omnibus viis missi intercipiuntur. Noctu ex ea materia, quam munitionis causa comportaverant, turres admodum centum viginti excitantur; quae deesse operi videbantur, perficiuntur. (4) Hostes postero die multo maioribus coactis copiis castra oppugnant, fossam complent. A nostris eadem ratione, qua pridie, resistitur. Hoc idem reliquis deinceps fit diebus. Nulla pars nocturni temporis ad laborem intermittitur; non aegris, non vulneratis facultas quietis datur. Quaecumque ad proximi diei oppugnationem opus sunt, noctu comparantur. (5) Ipse Cicero, cum tenuissima valetudine esset, ne nocturnum

quidem sibi tempus ad quietem relinquebat, ut ultro militum concursu ac vocibus sibi parcere cogeretur.

Reflectie op vorm en inhoud

- 3 a Vergelijk de inhoud van de tekst met je antwoord op vraag 2.
b Welke twee maatregelen nemen de Romeinen in het kamp van Cicero?
- 4 Ook in deze tekst maakt Caesar de snelheid van de gebeurtenissen – en dus het gevaar waarin het kamp van Cicero verkeert – aanschouwelijk. Maak dat duidelijk (let op woordkeus en zinsbouw).

9.5 Soldaten aan het werk. Reliëf op de Zuil van Traianus. Dat was een zuil met een hoogte van 30 meter, die door keizer Traianus in 113 n. Chr. werd opgericht ter ere van zijn overwinningen in Dacië, ongeveer het huidige Roemenië. De zuil is over haar hele lengte versierd met een spiraalvormige strook met reliëf, waarop allerlei taferelen uit die oorlog staan afgebeeld.

3 Cicero laat zich door de Galliërs niet de wet voorschrijven

Oriëntatie op de inhoud

- 1 Ook deze tekst sluit bij Caesar direct aan op de voorgaande tekst.
 - a Geef in één zin de strekking van de voorgaande tekst weer.
 - b Tekst 3 begint met het bijwoord *tum*; naar welke situatie verwijst dit bijwoord?
- 2 Vertaal de eerste zin (*Tum ... dicunt*); wat zouden de Gallische aanvoerders bij Cicero willen bereiken?

(1) *Tum duces principesque Nerviorum, qui aliquem sermonis aditum causamque amicitiae cum Cicerone habebant, conloqui sese velle dicunt.* (2) *Facta potestate commemorant: omnem esse in armis Galliam; Germanos Rhenum transisse; Caesaris reliquorumque hiberna oppugnari.* (3) *Sese tamen hoc esse in Ciceronem populumque Romanum animo, ut nihil nisi hiberna recusent atque hanc inveterascere consuetudinem nolint; licere illis per se incolumibus ex hibernis discedere et, quascumque in partes velint, sine metu proficisci.* (4) *Cicero ad haec unum modo respondet: non esse consuetudinem populi Romani ullam accipere ab hoste armato conditionem; si ab armis discedere velint, se adiutore utantur legatosque ad Caesarem mittant; sperare se pro eius iustitia, quae petierint, impetraturos.*

Reflectie op vorm en inhoud

- 3
 - a Vergelijk de inhoud van de tekst met je antwoord op vraag 2. Wat willen de aanvoerders van de Nerviers bij Cicero bereiken?
 - b Vat de verschillende punten die ze noemen, in één uitspraak samen.
- 4 Vat het antwoord van Cicero samen in eigen woorden.
- 5
 - a Welk beeld geeft Caesar van de persoon Cicero? Betrek daarbij ook de laatste zin van Tekst 2.
 - b Wat zal Caesar bij zijn Romeinse lezers wellicht hebben willen bereiken door zo'n positief beeld van Cicero neer te zetten? Bedenk daarbij dat de broer van Cicero, Marcus Tullius Cicero, een invloedrijk en gezien man in Rome was.
- 6 Via de woorden van Cicero geeft Caesar ook zichzelf een pluim. Licht dat toe.

4 De Galliërs sluiten het kamp van Cicero in

Oriëntatie op de inhoud

De onverzettelijke houding van Cicero brengt de Galliërs ertoe het legerkamp van Cicero in te sluiten. De Galliërs blijken veel van de Romeinen geleerd te hebben. Hierna volgt eerst in vertaling Caesars beschrijving van de belegering die voor de Romeinen heel hachelijk wordt. Daarna volgt de Latijnse tekst, waarin de moed van de Romeinen beschreven wordt.

4.1 Een hachelijke situatie voor de Romeinen

Toen die hoop van de Nerviërs de bodem in was geslagen, omgaven ze de winterkwartieren met een wal van tien voet hoog en een gracht van vijftien voet breed. Dat waren dingen die ze van ons hadden leren kennen door de geregelde contacten in de jaren daarvoor, en ze lieten het zich leren door een paar man uit ons leger die ze gevangen hadden genomen. Ze hadden alleen geen werktuigen van ijzer die voor dat doel geschikt waren en zagen zich dus gedwongen plaggen te steken met het zwaard en grond weg te scheppen met de blote hand en met mantels. Daaraan viel goed af te meten met hoeveel mensen ze waren. In nog geen drie uur voltooiden ze rondom een versterking over een lengte van vijftienduizend voet. De dagen daarna begonnen ze met het vervaardigen van torens op hoogte van de Romeinse wal, en van breekijzers en schutdaken, zoals dezelfde krijgsgevangenen het ze hadden geleerd.

Op de zevende dag van de belegering stak er een krachtige wind op. Toen begonnen ze gloeiende kogels van kneedbare klei te werpen met behulp van slingers, en gloeiende werpspiesen. Doel waren onze barakken, die volgens Gallische gewoonte daken van stro hadden. Deze vatten snel vlam en door de krachtige wind verspreidden ze het vuur over het hele kampterein. De vijanden hieven een luid geschreeuw aan, alsof ze de overwinning al helemaal binnen hadden, en begonnen de torens en schutdaken naar voren te schuiven en met ladders op de wal te klimmen.

Vert. Vincent Hunink

9.6 Dacische strijders steken een versterkt kamp in brand. Reliëf op de Zuil van Traianus.

4.2 De Romeinen houden stand

1 Vertaal de eerste zin tot *ut*.

a *At* geeft een tegenstelling aan met de laatste zin van de tekst in vertaling. Wat wordt tegenover elkaar gesteld?

b Wat verwacht je op grond van deze tegenstelling over de inhoud van de tekst?

(1) *At tanta militum virtus atque ea praesentia animi fuit, ut, cum undique flamma torrerentur maximaque telorum multitudine premerentur suaque omnia impedimenta atque omnes fortunas conflagrare intellegerent, non modo demigrandi causa de vallo decederet nemo, sed paene ne respiceret quidem quisquam, ac tum omnes accerrime fortissimeque pugnarent.*

(2) *Hic dies nostris longe gravissimus fuit; sed tamen hunc habuit eventum, ut eo die maximus numerus hostium vulneraretur atque interficeretur, ut se sub ipso vallo constipaverant recessumque primis ultimi non dabant.*

Reflectie op vorm en inhoud

2 Vergelijk de inhoud van de tekst met je antwoord op vraag 1b.

Geef de inhoud van de tekst in één kernachtige zin weer.

3 Caesar weet het thuisfront – de Romeinse lezers van zijn verhaal – goed te bespelen. Stel je voor dat jij een Romeinse lezer bent. Schrijf je reactie op dit verhaal van Caesar in één zin op.

5 Eindelijk contact met Caesar

Oriëntatie op de inhoud

De belegering van het kamp van Cicero duurt voort. In tekst 2 is verteld welke maatregelen de Romeinen namen om uit hun benarde positie te komen. Lees eerst je antwoord op vraag 3b bij Tekst 2.

Uit de titel van de tekst blijkt dat Cicero eindelijk erin slaagt contact te leggen met Caesar.

- 1 Bestudeer het kaartje op pag. 74 en stel vast waar het legerkamp van Caesar zich bevindt en waar dat van Cicero.
- 2 Hoe zou dat contact tot stand kunnen komen? Bedenk dat het hele kamp van Cicero door de Galliërs is omsingeld.

(1) Quanto erat in dies gravior atque asperior oppugnatio, – et maxime quod magna parte militum confecta vulneribus res ad paucitatem defensorum pervenerat –, tanto crebriores litterae nuntiique ad Caesarem mittebantur. Quorum pars deprehensa in conspectu nostrorum militum cum cruciatu necabatur.

(2) Erat unus intus Nervius, nomine Vertico, loco natus honesto, qui a prima obsidione ad Ciceronem perfugerat summamque ei fidem praestiterat. Hic servo spe libertatis magnisque persuadet praemiis, ut litteras ad Caesarem deferat. (3) Has ille iaculo inligatas effert et Gallus inter Gallos sine ulla suspicione versatus ad Caesarem pervenit. Ab eo de periculis Ciceronis legionisque cognoscitur.

Reflectie op vorm en inhoud

- 3 Vergelijk de inhoud van de tekst met je antwoord op vraag 2.
- 4 Caesar vermeldt dat talrijke bode met brieven van de kant van Cicero hem niet bereikten. Een deel werd gegrepen en gedood. Caesar vertelt niet waarom de bode die niet gegrepen werden, hem niet bereikten. Probeer hiervoor zelf mogelijke verklaringen te vinden.
- 5 *in conspectu nostrorum* (r. 4). Waarom zouden de Galliërs dat doen?
- 6 Een andere Romeinse geschiedschrijver geeft over deze dramatische belegering nog de volgende details: 'De Romeinen konden hun wonden niet verzorgen, omdat de benodigde hulpmiddelen ontbraken. Zij beschikten ook niet over voldoende voedsel vanwege de onverwachte belegering.' Komt dit bericht je geloofwaardig over? Motiveer je antwoord.

9.7 Een bladzijde uit het stripboek *Asterix en de Belgen*. De dappere soldaat Asterix en zijn dikke vriend Obelix zijn ongetwijfeld de beroemdste Galliërs van de wereld. De stripboeken van deze helden zijn in vele talen vertaald. In deze boeken wordt een beeld gegeven van de Gallische wereld. De schrijvers creëerden, gebruik makend van archeologische gegevens en de klassieke literatuur, een eigen 'oude wereld'.

6 Caesar: 'Houd moed; ik kom eraan'

Oriëntatie op de inhoud

Caesar bevond zich met een beperkte legermacht in de buurt van het huidige Amiens in Noord-Frankrijk (zie het kaartje op pag. 74). Daar ontving hij Cicero's boodschap in de namiddag en stuurde onmiddellijk boodschappers naar de Romeinse troepen, die op andere plaatsen in Gallië in hun winterkwartieren lagen. Ze kregen de opdracht zich direct naar het bedreigde legerkamp van Cicero te begeven. De volgende dag trok Caesar zelf in de richting van Cicero's legerkamp, in de buurt van het huidige Namen (België).

- 1 Bestudeer het kaartje op pag. 74 en bereken de afstand die het leger van Caesar ongeveer moet afleggen.
- 2 Om die afstand met een leger te overbruggen zou Caesar ongeveer een week nodig hebben. Wat zou Caesar kunnen ondernemen om Cicero duidelijk te maken dat hij onderweg is en dat Cicero nog even moet volhouden?

(1) Caesar venit magnis itineribus in Nerviorum fines. Ibi ex captivis cognoscit, quae apud Ciceronem gerantur quantoque in periculo res sit. (2)

Tum cuidam ex equitibus Gallis magnis praemiis persuadet ut ad Ciceronem epistulam deferat. Hanc Graecis conscriptam litteris mittit, ne intercepta epistula nostra ab hostibus consilia cognoscantur. Si adire non possit, monet ut tragulam cum epistula ad amentum deligata intra munitio-nes castrorum abiciat. In litteris scribit se cum legionibus profectum celeriter adfore; hortatur ut pristinam virtutem retineat.

(3) Gallus periculum veritus, ut erat praeceptum, tragulam mittit. Haec casu ad turrim adhaesit neque a nostris biduo animadversa tertio die a quodam milite conspicitur, dempta ad Ciceronem defertur. (4) Ille perlectam in conventu militum recitat maximaque omnes laetitia adficit. Tum fumi incendiorum procul videbantur; quae res omnem dubitationem adventus legionum expulit.

Reflectie op vorm en inhoud

- 3 Vergelijk de inhoud van de tekst met je antwoord op vraag 2.
- 4 *nostra ab hostibus consilia* (r. 5). Caesar is zorgvuldig in zijn formulering.
 - a Wat valt op aan deze woordschikking?
 - b Welk effect bereikt hij door deze formulering?
- 5 Leg uit hoe Caesar in de laatste twee zinnen de vreugde die zijn komst veroorzaakt, in een climax beschrijft.
- 6 Deze tekst laat enkele kenmerken zien van Caesar's vertelkunst: details die de dramatische spanning zouden verstoren, laat hij weg; details die de spanning verhogen, vermeldt hij uitdrukkelijk; Toon dat aan.
- 7 Welk beeld van zichzelf draagt Caesar over naar zijn lezers?

7 De Galliërs breken het beleg op en trekken Caesar tegemoet

Oriëntatie op de inhoud

Deze tekst sluit in het verslag van Caesar direct aan op tekst 6.

- 1 Welke gebeurtenis werd in de laatste zin van tekst 6 beschreven?
- 2 De titel geeft aan dat de Galliërs die Cicero's kamp belegeren, de komst van Caesar niet afwachten, maar hem tegemoet trekken. Welke militaire bedoeling zullen de Galliërs daarmee gehad hebben?

(1) Galli re cognita per exploratores obsidionem relinquunt, ad Caesarem omnibus copiis contendunt. Haec erant armata circiter milia sexaginta. (2) Cicero data facultate Gallum ab eodem Verticone, quem supra demonstravimus, reperit, qui litteras ad Caesarem deferat; hunc admonet iter caute diligenterque faciat; perscribit in litteris hostes ab se discessisse omnemque ad eum multitudinem convertisse. (3) Quibus litteris circiter media nocte Caesar adlatis suis facit certiores eosque ad dimicandum animo confirmat.

Reflectie op vorm en inhoud

- 3 *re cognita* (r. 1). Welke *res* wordt bedoeld?
- 4 Met welke stijfiguur geeft Caesar aan dat de Galliërs snel handelen?
- 5 *data facultate* (r. 3). Licht deze opmerking in het tekstverband toe.
- 6 *omnemque ad eum multitudinem* (r. 5/6)
Een opvallende woordvolgorde; licht dat toe.
- 7 Deze episode laat weer goed enkele kenmerken van Caesars vertelkunst zien (zie vraag 6 bij Tekst 6). Toon dat aan. Let daarbij vooral op het tijdsverloop van de gebeurtenissen.
- 8 Welk beeld van de situatie en van zichzelf brengt Caesar over naar zijn lezers?

9.8 Strijdtoneel op een marmeren sarcofaag uit de keizertijd. Let op de uitbeelding van de Galliërs, de smekende naakte figuren rechtsonder. Galliërs werden afgebeeld met een gouden band om de nek (*torques*) en met dikke haarlokken tot achter in de nek (zie ook de beschrijving van de Galliërs op pag. 109).

8 Caesar verslaat de Galliërs

Oriëntatie op de inhoud

Bij het kriecken van de dag trekt Caesar met zo'n 7.000 man de vijand enkele kilometers tegemoet. Hij ziet dat ze zich gelegeerd hebben in een grote vallei, beschermd door een riviertje: voor de Romeinen een ongunstig terrein om de strijd aan te gaan met het veel grotere leger van de Galliërs.

Daarom wil Caesar de Galliërs uit het voor hen gunstige terrein weglokken. Hij past daartoe de volgende tactiek toe. Enkele groepjes ruiters gaan schermutselingen aan met de vijand, maar trekken zich dan weer hals over kop terug in hun eigen legerkamp. Bovendien laat Caesar het kamp versterken. Zo wil hij de indruk wekken dat de Romeinen bang zijn en zich in hun legerkamp willen verschansen.

1 Waarom zou het terrein waar de Galliërs zich legeren, gunstig voor hen, maar ongunstig voor de Romeinen zijn?

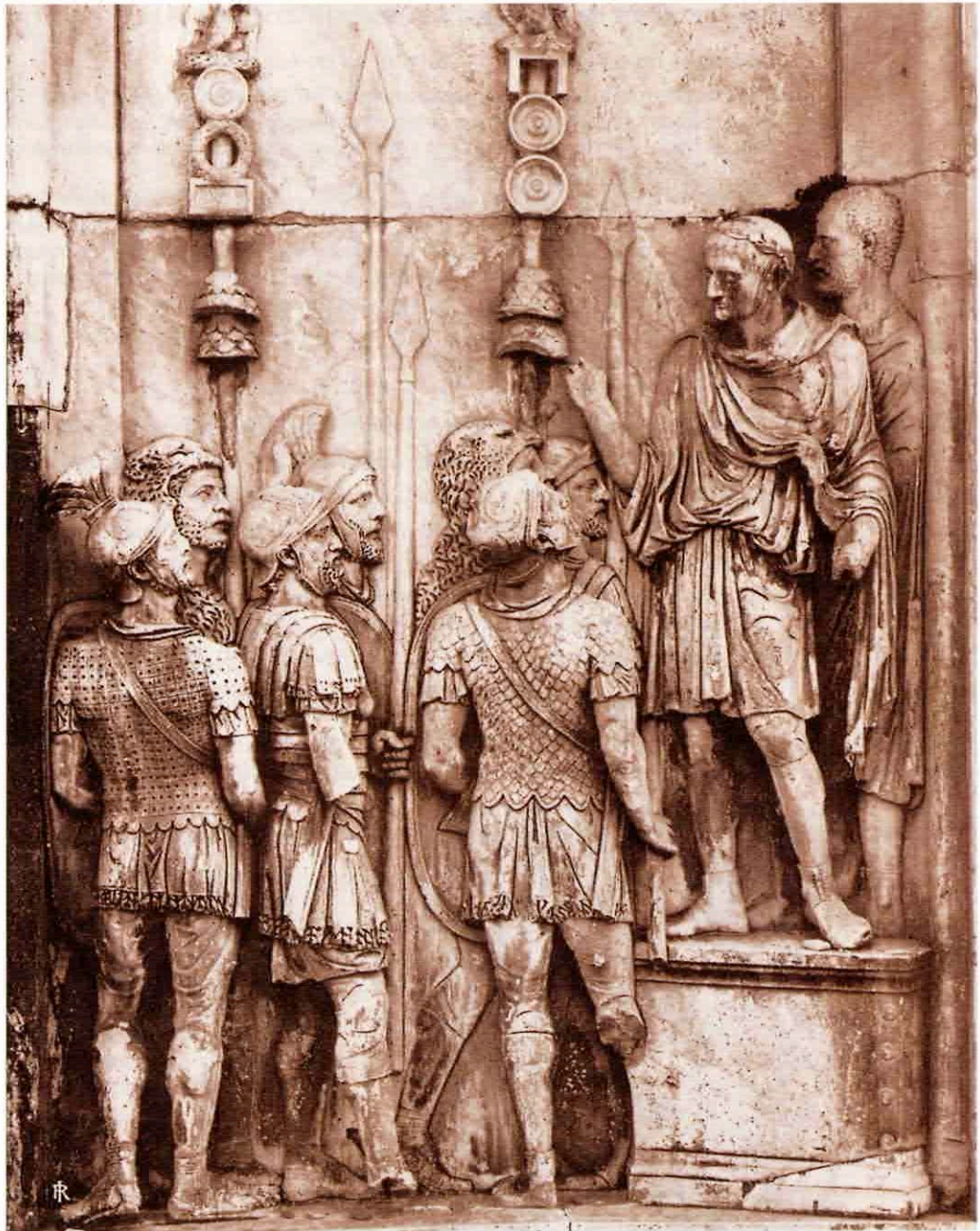
(1) Quibus omnibus rebus hostes invitati copias transducunt aciemque iniquo loco constituunt, nostris vero etiam de vallo deductis propius accedunt et tela intra munitionem ex omnibus partibus coniciunt praekonibusque circummissis pronuntiari iubent: (2) seu quis Gallus seu Romanus velit ante horam tertiam ad se transire, sine periculo licere; post id tempus non futuram esse potestatem. (3) Ac sic nostros contempserunt ut obstructis in speciem portis singulis ordinibus caespitum, quod ea non posse introrumpere videbantur, alii vallum manu scindere, alii fossas complere inciperent. (4) Tum Caesar omnibus portis eruptione facta equitatuque emisso celeriter hostes in fugam dat, sic ut omnino pugnandi causa resisteret nemo, magnumque ex iis numerum occidit atque omnes armis exiit.

Reflectie op vorm en inhoud

- 2 Zeg kort in eigen woorden waaruit de tactiek van Caesar bestaat.
- 3 In de inleiding op de tekst worden twee maatregelen van Caesar genoemd om te bewerken dat de vijand tot onbezonnen acties overgaat. Uit de tekst blijkt dat de Romeinen nog verder gaan. Wat doen de Romeinen nog meer?

9.9 Twee strijdende legionairs. De voorste staat in aanvalshouding. Hij beschermt zichzelf met het schild en staat op het punt toe te steken. Reliëf uit Magonza (Spanje).

9.10 Marmeren reliëf met de voorstelling van keizer Marcus Aurelius (161-180) die zijn troepen toespreekt. Op de achtergrond staan de vaandeldragers van twee legioenen (zie ook onderschrift bij afb. 10.4).

9 Caesar prijst Cicero en zijn mannen

Oriëntatie op de inhoud

Deze tekst sluit in het verhaal van Caesar direct aan op de voorgaande tekst.

- 1 Wat was er ook al weer in de laatste zin van de voorgaande tekst gebeurd?
- 2 Caesar staat voor de keuze de Galliërs te achtervolgen en ze, nu ze moreel aangeslagen zijn, een nederlaag toe te brengen, óf eerst naar het legerkamp van Cicero te gaan. Uit de titel blijkt dat hij voor het laatste kiest. Bedenk redenen waarom Caesar deze keuze maakt.

(1) Longius prosequi veritus quod silvae paludesque intercedebant, omnibus suis incolumibus eodem die ad Ciceronem pervenit. (2) Institutas turres, testudines munitionesque hostium admiratur. Producta legione cognoscit non decimum quemque esse reliquum militem sine vulnere; ex his omnibus iudicat rebus, quanto cum periculo et quanta cum virtute res sint administratae. (3) Ciceronem pro eius merito legionemque conlaudat; centuriones singillatim tribunosque militum appellat, quorum egregiam fuisse virtutem testimonio Ciceronis cognoverat.

(4) Postero die contione habita rem gestam proponit, milites consolatur et confirmat; quod detrimentum culpa et temeritate legati sit acceptum, hoc aequiore animo ferendum docet, quod beneficio deorum immortalium et virtute eorum expiato incommodo neque hostibus diutina laetitia neque ipsis longior dolor relinquatur.

Reflectie op vorm en inhoud

- 3 Welk twee kenmerken van Caesars persoonlijkheid als militair blijken uit de eerste twee zinnen (r. 1-3)?
- 4 Caesar sluit zijn verhaal af met een tegenstelling *neque ... laetitia neque ... dolor*. Daarmee benadrukt Caesar nog eens de grote betekenis van Cicero's moed en doorzettingsvermogen voor het verdere verloop van de strijd. Licht deze uitspraak toe.
- 5 Caesar laat zien dat hij gevoel heeft voor de psychologische kanten van het bevelhebberschap. Licht dat toe aan de hand van deze tekst.